

Мирослав ФЩУЛЯК

*старший науковий співробітник
комунального закладу Львівської обласної ради
«Львівський історичний музей»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5544-3963>
e-mail: skolot@ukr.net*

ЛИСТОПАДОВІ ДНІ 1918 РОКУ В ПЕРЕМИШЛІ

Зроблено спробу проаналізувати події початку польсько-української війни 1918–1919 рр., контрверсійно висвітлені в українській та зарубіжній історіографії. Розкрито становлення української влади в Перемишлі, діяльність повітової Української Національної Ради (УНРади), її заходи щодо налагодження співжиття українського, єврейського та польського народів. Показано втрату українських позицій у Перемишлі через агресію з боку польських збройних сил, що переважали. Наголошено на відмінностях у підходах протидіючих сил до взаємного порозуміння в час розгортання збройного конфлікту.

Ключові слова: ЗУНР, Перемишль, УНРада, збройне протистояння, польська агресія.

Непроста ситуація в Україні, спровокована військовим вторгненням й агресією Росії (без оголошення війни), ускладнена історичними інсинуаціями поляків, укотре змушує дослідників шукати аналогії в недалекому нашому минулому. Враховуючи те, що в 2018 р. ми відзначили 100-ліття створення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), актуальними видаються події польсько-української війни 1918–1919 рр. Молоду Західноукраїнську державу творила національно свідома частина інтелігенції, духовенства, учнівської молоді, селян, вчорашніх військовополонених і воїнів, які рішуче обстоювали національні державницькі прагнення.

На жаль, переміг кількісний показник, адже українцям протистояв ворог, що переважав чисельно, більш підготовлений військово-політично та соціально-економічно. Також важливим чинником у цій міжнаціональній війні було ставлення країн, що виявилися переможцями у світовій війні, з огляду на пріоритети їх власних інтересів, особливо Франції. Польський національний комітет у Парижі заручився підтримкою США й Антанти, використовуючи тезу про «стратегічну Польщу, яка охороняла б Європу від большевиків»¹.

Галицькі українці зазнали поразки – надто великою була сила об'єднаного військово-економічного потенціалу всієї Польщі, суттєво посиленого Францією. Падіння ЗУНР залишило глибоку рану в національній пам'яті українців. Не претендуючи на

---

¹ Литвин М. Р., Науменко К. Є. Історія ЗУНР. Львів: Видавнича фірма «ОЛП», 1995. С. 31–32.

висвітлення усіх питань цієї епохи, зупинюся лише на листопадових днях захисту західного бастиону України – Перемишля та його околиць.

Перемишль – прадавнє українське місто, що розлого розкинулося обабіч Сяну, столиця удільного князівства у складі Галицької землі, розташована на вигідному водно-сухопутному шляху, бастион на пограниччі з Польщею, головне місто Надсяння, цієї західної частини української національної території. З давніх часів укріплений город мав стратегічне значення на випадок ворожого наступу вздовж Сяну: польського – з півночі та мадярського – з півдня. Навіть після анексії Польським королівством у XIV ст., Перемишльщина зберігала статус окремої землі, а Перемишль залишався важливим осередком українського культурного й церковного життя.

Про польсько-українську війну 1918–1919 рр. написано чимало, зокрема про події збройного конфлікту на території Перемишльщини, згадують у дослідженнях М. Литвин, К. Науменко, С. Макарчук, В. Гордієнко, О. Карпенко, Ю. Гаврилюк, М. Падура² й ін.

Багату джерельну базу має документальний п'ятитомник матеріалів під назвою «Українська Галицька Армія», виданий заходами Д. Микитюка³. Цей історично-воєнний збірник написали 38 визначних старшин Української Галицької армії (УГА). Розділ другий у третьому томі присвячений подіям Листопадових днів у Перемишлі. Це записки: «3 визвольних днів Перемишля» сотника Теодора Гози, четара Я. Д. «Журавиця й Перемишль. Пропам'ятний спомин з жовтня 1918 р.» і воєнний архів підполковника Генерального штабу Фрідріха Янди та фельдмаршал лейтенанта Новарри. Особливо цінний матеріал у мемуарах В. Вериги, Л. Цегельського, Т. Кормоша, Я. Яреми, О. Кузьми, М. Гуцуляка, Б. Ромченка⁴, які становлять основну джерельну

² Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. 488 с.; Литвин М. Р., Науменко К. Є. Історія ЗУНР. 368 с.; Литвин М., Литвин Т. Перемиська повітова Українська Національна Рада 1918 р. *Перемишль і Перемиська земля протягом віків*: зб. наук. праць та мат. Міжнар. наук. конф. (Перемишль, 11–13 квітня 2002 р.) / під ред. С. Заброварного, упоряд.: С. Заброварний, М. Литвин, Ф. Стеблій. Львів, 2003. С. 101–106; Литвин М. Перемишль у складі Західно-Української Народної Республіки. *Перемишль і Перемиська земля протягом віків*: зб. наук. праць та мат. Міжн. наук. конф. / під ред. С. Заброварного; упоряд. М. Литвин. Жовква, 1996. С. 173–176; Макарчук С. А. Українська Республіка Галичан. Нариси про ЗУНР. Львів: Світ, 1997. 192 с.; Гордієнко В. Українська Галицька Армія. Львів: Вид-во «Меморіал», 1991. 111 с.; Карпенко О. Ю. Листопадава 1918 р. національно-демократична революція на західно-українських землях. *Український історичний журнал* (далі – *VIЖ*) (Київ). 1993. № 1. С. 16–99; Падура М. Ф. Листопадові події 1918 року над Сяном. До 90 річчя проголошення ЗУНР. *Науковий вісник ЛНУ ВМБТ ім. С. З. Гжицького*. Львів, 2008. Т. 10. № 3(38). Ч. 2. С. 373–378; Гаврилюк Ю. Історія. Листопадовий чин над Сяном. *Наше слово* (Варшава). 2015. № 16, 44, 45, 47.

³ Українська галицька армія (у 40 річчя її участі у визвольних змаганнях): матеріали до історії: у 5-ти т. / за ред. Дм. Микитюка. Вінніпег (Канада), 1958.

⁴ Верига В. Визвольні змагання в Україні 1914–1923 рр.: у 2-х т. Львів: Вид-во Отців Василіан «Місіонер», 1998. Т. 1. 524 с.; Цегельський Л. Від легенд до правди. Спомини про події в Україні, зв'язані з Першим Листопада 1918 р. Нью-Йорк: Вид-во «Булава», 1960. 313 с.; Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на західних землях України зі спогадами і життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину / Репринт. вид. 1973 р. (Нью-Йорк; Ванкувер). Київ: Либідь, 1993. 406 с.; Ярема Я. Над Сяном. Листопадові дні 1918 року в Перемишлі: Події і роздуми / упоряд., передм. та комент. С. Яреми; післям. М. Литвина. Львів, 1997. 94 с.; Кузьма О.

базу цієї статті. Низка документів із цієї теми акумульована в ювілейному ілюстрованому збірнику, присвяченому 90-річчю утворення ЗУНР, що вийшов 2008 р.⁵

Враховуючи актуалізацію прикордонних взаємин сусідніх народів, злободенним видається розкрити сучасне бачення подій тогочасного польсько-українського протистояння.

Закінчення Першої світової війни стало переломним у подальшому розвитку як Європи, так і України. У цей час свідома українська громадськість готова була використати розпад Австро-Угорської та Російської імперій у будівництві соборної Української держави. Наприкінці жовтня 1918 р. піднято синьо-жовті прапори в українізованих військових частинах австро-угорської армії у Любліні, Кракові, Ряшеві, Ярославі, Любачеві, Новому Санчі, але підрозділи польських легіонерів там були сильнішими і новій польській владі вдалося нейтралізувати українські виступи⁶.

Поляки категорично не хотіли прислухатися до думки українського населення, що чисельно переважало на теренах, якими ті планували оволодіти. У Перемишльському повіті більшість становили українці, хоча в самому місті переважало польське населення. На листопад 1918 р. у Перемишлі поляки становили 56 %, євреї – 32 %, українці – 12 % мешканців.

У заходах як Краківська ліквідаційна комісія, так і варшавський уряд опиралися на збройні сили, що в Галичині представляли польські військові таємні організації, а також польських солдатів австро-угорських гарнізонів, що мали створити ядро польського війська, яке повинно було тримати українців у покорі⁷. На терені Перемишля діяли: Польська військова організація (ПВО), Польський допоміжний корпус, Польські військові кадри. Найсильнішими були відділи ПВО, поділені на низку клітин із метою конспірації.

Наприкінці жовтня 1918 р. у Перемишлі перебував військовий корпус під командуванням генерала піхоти Негована, шефа штабу Янди й заступника генерала С. Пухальського. Велику перевагу вояків польської національності мали такі підрозділи: 45-й полк піхоти, 14-й батальйон польових стрільців, 18-й полк стрільців, 6-й полк уланів, сапери. Перевагу українців мав тільки 9-й запасний піхотний полк, який перебував у передмісті Перемишля–Журавиці⁸.

Представником революційних змін у повіті була повітова організація Української національно-демократичної партії (УНДП), яку очолював посол Галицького сейму, адвокат і кооператор Теофіл Кормош. Улітку 1918 р. тут відновило роботу товариство «Просвіта» на чолі з організатором стрілецького руху, соціал-демократом Іваном

Листопадові дні 1918 р. Нью-Йорк: Видавничка кооператива «Червона Калина», 1960. 443 с.; Кормош Т. Спомини з останніх днів. *Республіка* (Станіславів). 1919. Ч. 3–Ч. 24; Ромченко Б. Сумної пам'яті днів в Перемишлі. *Український Скиталець* (Ліберці). 1920. Ч. 1. С. 14–19; Ч. 2. С. 13–17.

⁵ ЗУНР, 1918–1923: Ілюстрована історія. Львів; Івано-Франківськ: Манускрипт. Львів, 2008. 524 с.; іл.

⁶ Литвин М. Перемишль у складі Західно-Української Народної Республіки. С. 172.

⁷ Кучабський В. Західна Україна у боротьбі з Польщею та більшовизмом у 1918–1923 роках. Львів: Дослідно-видавничий центр Наукового товариства ім. Шевченка, 2015. С. 95.

⁸ Zielinski Hugo. Oswobodzenie Premysla w listopadzie 1918 roku (zarys). Wojskowe biuro historyczne. Główna Drukarnia Wojskowa. Warszawa, 1934. S. 8.

Жовніром, за участю якого створено «українську організацію міста Перемишля» під проводом парламентського посла адвоката Володимира Загайкевича. Навколо неї гуртувалася українська інтелігенція та міщанство⁹.

31 жовтня польська сотня на чолі з генералом С. Пухальським зробила спробу прийти до влади в місті¹⁰. Однак цьому завадили стрільці із запасного батальйону 9-го галицького піхотного полку спільної австро-угорської армії, 73 % особового складу якого становили українці, що дислокувався в с. Журавиці (8 км на північ від Перемишля). Під командою надпоручника Миколи Федюшки проти ночі 31 жовтня всі вояки-чужинці, а також командант полку були роззброєні й арештовані. Вже вранці українізований бойовий курінь був готовий вирушити на Перемишль і звернувся до політичної організації в місті за подальшими вказівками.

Цього ж дня, незважаючи на проливний дощ, на ринковій площі зібралося близько 8 000 українських селян із навколишніх сіл і міщан, що виявили бажання жити у відродженій Українській державі, які тут же заявили, що «польське панування в Перемишлі може прийти тільки по їх трупах»¹¹.

У результаті було утворено повітову Національну Раду в Перемишлі, яка за порівняно недовгий період існування, показала вагомість позицій українського руху у краю. Очолив її громадський діяч, посол Т. Кормош, заступниками стали В. Загайкевич і М. Демчук, секретарем – Л. Данилович (всього 13 осіб – представників інтелігенції, селян і робітників повіту). Друкованим революційним органом був вечірній часопис «Воля».

Знаючи настрої польської громади міста, яка прагнула приєднати Перемишль до відроджуваної Другої Речі Посполитої, та активність легіонерів, члени повітової УНРади відразу вирішили розпочати конструктивний діалог із представниками тогочасної влади. Їх делегати направились на переговори до військової управи міста, заявивши, що більшість українського населення не допустить польського панування на Перемишльщині¹².

Але військовий командант генерал С. Пухальський, поляк за національністю, став лукавити, запевняючи, що він австрійський офіцер, хоче бути нейтральним і його обов'язок – не допустити до жодних міжнаціональних протистоянь. Хоча перед тим вислав проти «збунтованого» 9-го полку два батальйони мадярського війська, які з кулеметами зайняли позиції проти наших військ під Журавицею. Але, не бажаючи конфлікту, мадяри заявили, що без команди з Будапешта не стрілятимуть.

Тоді С. Пухальському вдалося переконати українських представників УНРади в необхідності заспокоєння селян й особового складу 9-го полку. На його думку, це – єдиний шлях порозуміння між обома народами. Йому повірили – наступного дня вояки полку, який зайняв позиції в с. Журавиці, не спробували зайняти Перемишль. Проти волі вони змушені були скласти зброю, а офіцерів польські легіонери згодом підступно інтернували за наказом того ж таки генерала С. Пухальського. Це стало сигналом до загальної самовільної «дикої» демобілізації, яка охопила не лише 9-й

⁹ Литвин М., Литвин Т. Перемишля повітова Українська Національна Рада 1918 р. С. 101.

¹⁰ Литвин М. Перемишль у складі Західно-Української Народної Республіки. С. 173.

¹¹ Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 46.

¹² Події в Перемишлі. *Воля* (Перемишль). 1918. Ч. 1. С. 1.

полк, а й увесь Перемишльський гарнізон¹³. Так, українців укотре перехитрили. Ніякі вже вмовляння не могли переконати вояків залишитись у Перемишлі та встати на захист Української держави.

Зі свідчень очевидця цих подій, відомого галицького краєзнавця Миколи Голубця, дізнаємось: «Поспішна й безладна демобілізація перемиського гарнізону, що почалася з кінцем жовтня 1918 року застала українських старшин Перемишля здержувати від розтічі український військовий елемент, на жаль, безуспішно...»¹⁴. Демобілізацію оголосила команда корпусу, яким керували поляки. Коли українці, ті, що «вже своє відвоювали», розходилися по домівках, то польські легіонери зовсім не спішили додому.

Саме в той час почалося масове озброєння польських студентів, їхні народні організації під проводом проф. Фелікса Пшеемського швидко сформували з учнів відділи легіонерів і почали провокації проти українського населення.

На противагу польським міським «боювкам» у селах створювали українську міліцію. Ганебна поведінка польських активістів спричинила сильне обурення серед українців у місті й околицях. У таких умовах з ініціативи членів повітової ради задля конструктивного діалогу з польською громадськістю, насамперед Польською Радою Народною (ПРН), та недопущення кровопролиття відбулися переговори. Тривали 1 листопада з 15:30 по 22:00 – в час, коли на вежах Львова вже майоріли жовто-блакитні прапори (жовто-блакитний прапор на вежі ратуші встановив 19-річний «усус», виступ Степан Паньківський, онук пароха Ришкової Волі, що поблизу Ярослава)¹⁵.

У результаті досягнуто домовленості про створення українсько-польської комісії. Тієї ночі вісім її членів (по чотири особи від сторони) підписали досить розважливу та компромісну угоду у справі дотримання «спокою і громадського порядку». Діяльність комісії підтримала Жидівська Національна Рада (ЖНР), створена в місті 3 листопада. Але продовження конструктивного діалогу з польською громадськістю не відбулося. Адже утворена ПРН у першій ж відозві фактично закликала до протистояння з українцями та вкрай дестабілізувала політичну ситуацію в повіті.

Очільник польських збройних формувань полковник В. Сікорський призначив військовим командантом міста капітана К. Гродзіцького. У листі від 2 листопада В. Сікорський наголошує: «Русини мають перевагу в Перемишлі, а поляки не організовані, адже генерал Пухальський не демонструє сили...»¹⁶.

Польські легіонери розпочали арешти українських старшин і політиків, захопили фортецю, залізничний двірць (де грабували всіх пасажирів після кожного прибуття поїзду, а також воїнів, що поверталися додому). Вони ж пограбували склади і касу гарнізону, паралізували діяльність банків та місцевої кооперації – спокійно й систематично займали всі військові об'єкти і магазини.

Використовуючи українську поступливість та неагресивність, польські «боювки» легко, без планового перевороту, захоплювали місто. Польські жовніри показово

¹³ Кормош Т. Спомини з останніх днів. *Републіка*. 1919. Ч. 4. С. 3.

¹⁴ Голубець М. Перемишль / упоряд., передм. М. Литвина. Львів, 1995. С. 23.

¹⁵ Гаврилук Ю. Листопадівий чин над Сяном: Назрівання. *Наше слово*. 2015. URL: <https://www.nasze-slowo.pl/listopadoviy-čin-nad-syanom-nazrivann/> (дата звернення: 20.11.2018).

¹⁶ Jaroszczak P. Obrona Przemyśla w 1918 roku. URL: <http://www2.kki.pl/pioinf/przemysl/dzieje/1918/obrona2.html> (дата звернення: 20.11.2018).

брутально повелися з греко-католицьким єпископом Йосафатом Коциловським, влаштувавши в його палатах обшук.

Проти ночі 4 листопада 1918 р. на провокації поляків українські загони, сформовані із залишків не демобілізованого українського війська та навколишніх селян, відповіли контрдією.

Згідно з планом мобілізації, у центрах збору, для яких призначено чотири села: Негрибка, Яксманичі, Медицькі Халупки й Пралківці – у визначений час почався наступ. Кріси, як виявилось, були ледве в десятої частини прибулих селян, інші озброїлися звичайними палицями. Але якраз тим силам, які були в самому місті, та двом сотням людей, що мали палиці та віру в перемогу, вдалося удосвіта 4 листопада зайняти Перемишль (будинки староства і суду, банки, ринок, вокзал, летовище, авіапарк, військові склади й фортецю) та роззброїти польські сторожі у всьому місті. Командант польської булави генерал С. Пухальський із двома ад'ютантами та джурою був інтернований (його обеззброїв і полонив 16-літній гімназист), а разом із ним 40 старшин і понад 400 легіонерів. У нічних сутичках загинуло двоє українських вояків, кількох поранили, п'ять легіонерів убили¹⁷. Відзначились поручник Гриць Сенечко, четар Степан Ривас, четар Богачевський, д-р Станько¹⁸. У бою за головну вартівню на ринковій площі загинули з української сторони добровольці: селяни з Мальговичів Панько Чура (1860 р. н.) і Петро Голубець (1881 р. н.), а також 18-річний перемишльський гімназист (учень 6-го класу) Юліан Козьол помер у шпиталі¹⁹.

Як згадував адвокат Т. Кормош у станиславській газеті «Республіка»: «Опираючись на основах проголошених Вудро Вільсоном і на рішеннях УНРади у Львові, зайняли українські війська лише саме місто, полишаючи ціле Засяння у руках поляків. Цей з нашого боку джентельменський, але не політичний крок, який згодом став причиною нашого упадку»²⁰. Не взявши під контроль лівобережної частини міста, своїми руками створили польським військовим силам чудову можливість оговтатися від несподіванки та перетворити Засяння на опорну базу для пізнішого наступу на «літописний» Перемишль.

Вранці містяни побачили кардинальну зміну – вулицями ходили українські вартівники, майоріли жовто-блакитні прапори. Перемишль одразу ж почав набувати українського обличчя, а українська влада простягалась до берегів Сяну, тобто Надсяння та Середмістя. Далі за рікою – Засяння – залишалось під польським контролем.

У цей час у Перемишлі діяла також українська військова рада в такому складі: сотник Теодор Гоца (голова) й Іван Цап'як (заступник голови), поручники Віктор Петрикевич, Гриць Сенечко та Семен Гладкий. Поручник Яким Ярема був зв'язковим між військовою і цивільною радами²¹.

¹⁷ Голубець М. Перемишль. С. 24–25.

¹⁸ Гордієнко В. Українська Галицька Армія. С. 38.

¹⁹ Гаврилук Ю. Листопадовий Чин над Сяном: кінець переговорів, початок війни. *Наше слово*. 2015. № 47. 22 листопада. URL: <http://www.nasze-slowo.pl/listopadoviy-chin-nad-syanom-kinets-perg/> (дата звернення: 20.11.2018); *Воля*. 1918. № 2. С. 2.

²⁰ Кормош Т. Спомини з останніх днів. *Республіка*. 1919. Ч. 10. С. 3.

²¹ Павлишин О. Доля і недоля діячів перемиської Української Національної Ради (1918–1919). *Перемишль і Перемиська земля протягом віків*: зб. наук. праць та мат. Міжн. наук. конф. (Перемишль, 11–13 квітня 2002 р.) / за ред. С. Заброварного; упоряд.: С. Заброварний, М. Литвин, Ф. Стеблій. Львів, 2003. С. 107.

4 листопада підготовлено, а 5-го видруковано перше число газети «Воля», як уже зазначено, – революційного рупора місцевої ради. Українців Надсяння закликано вважати себе «жовнірами вільної України», опубліковано спеціальне звернення «Селяни, до зброї!», у якому мовиться про необхідність збройної відсічі загарбникам. Також «Воля» виступила із закликом: «... покажемо, що ми, українські хлібороби, селяни, робітники, залізничники, священники, урядовці собі готові служити, а не чужинцям»²². 7 листопада вийшло друге число, а 10-го – останнє, третє, цієї вечірньої газети, що стала своєрідною хронікою українського державотворення у регіоні (редактор і видавець газети – проф. Олекса Ярема).

4 листопада повітова рада й нова управа проголосили українську владу в місті й повіті: «Горожани! Волею Українського народу утворилась на українських землях бувшої Австро-Угорської держави Українська держава з осідком у Львові. Українська Національна Рада в Перемишлі обняла з нинішнім днем в Перемишлі і повіті владу... Горожани! Взиваємо Вас всіх без різниці народності і віросповідання до безусловного спокою і послуху нашим наказам... Працювати будемо для добра всього народу совісно і безсторонньо»²³.

Цього дня генерал С. Пухальський змушений був видати указ № 3: «З огляду на події, що відбулися, та з метою утримати лад та порядок, і перед усім запобігти грабункові краю, а також очікуючи незалежного від нас, але якнайшвидшого рішення про границі між обома народами наказую: місто та повіт Перемишль тимчасово віддати Українській Національній Раді... Українська Національна Рада гарантує всім офіцерам і воякам польської національності повну безпеку життя, здоров'я й особистого майна... Службу безпеки в місті та Перемишльському повіті нестимуть органи Української Національної Ради. Задля збереження якнайкращого порядку найсуворіше наказую безумовно дотримуватись цього розпорядження. Хто не послухається і таким чином порушить порядок буде покараний за воєнним законом. Українська Національна Рада зобов'язується постачати польським військам усе потрібне для життя до моменту їх відходу...»²⁴.

У цей же час при раді повіту створюється президія та секції: закордонних справ, військова, апровізаційна, фінансова, просвітня, санітарна, внутрішня (організаційна), безпеки; призначено відповідних начальників урядів. Зроблено спробу сформувати нові військові підрозділи. УНРада намагалися приєднати людей зі села (особливо висулужених жовнірів) до української армії. Однак більша частина після отримання мундира, взуття і зброї поверталася назад у село: «... армія почала розлазитися і се було головною причиною катастрофи і нашого упадку. В місті була цілковита свобода, а ми поводитись так ліберально, що навіть доктор Ліберман скликав віче робітників і держав до них промову, в якій проголосив Перемишль робітничою республікою». Цей самокритичний невтішний висновок оприлюднив Т. Кормош²⁵.

Безнаказно проводилися антиукраїнські зібрання, віча й демонстрації. Фактично в місті панувало двовладдя: УНРада і ПРН (а ще польська робітничо-селянська рада, яка

²² Українці. *Воля*. 1918. Ч. 1. С. 1

²³ Литвин М., Литвин Т. Перемишльська Повітова Українська Національна Рада 1918 р. С. 103–104.

²⁴ Ярема Я. Над Сяном. С. 76–77.

²⁵ Кормош Т. Спомини з останніх днів. *Републіка*. 1919. Ч. 11. С. 3.

закликала польських залізничників не співпрацювати з українською владою). Представники цих рад постійно вели переговори з метою уникнення нового кровопролиття²⁶.

У результаті УНРада розпочала налагодження повсякденного життя міста, формуючи урядові структури та здійснюючи заходи щодо забезпечення населення продовольством. За пропозицією польських політичних представників було досягнуто нових домовленостей: інтернованих поляків відпустили, а р. Сян стала своєрідною демаркаційною лінією розмежування між українською та польською сторонами.

Очевидець наголошує: «Тут, одначе, сталось те саме, що не тільки в Перемишлі, але й в цілому краю перекреслило успіхи українського героїства й самопожертви. Добродушні Українці, осліплені перемогою й натхненні духом зовсім не військової сентиментальності, випустили цілий полон на волю...»²⁷.

Перемишльський часопис «Український голос» про ці події писав: «Коли українське військо зайняло Перемишль, скликав Відділ “Союза Українок” збори членів, на яких покликано до життя чотири секції товариства, а це: політичну, економічну, санітарну, фінансову. Члени цих секцій зайнялись виготовленням та продажем національних відзнак, забезпеченням харчування жовнірів на постоях (доки не організовано військової кухні), піклуванням коло ранених тощо. По відступу наших військ з Перемишля, діяльність Союзу продовжувалась, бо кількість пораниених зростала, також почались численні інтернування наших людей. Коли інтернованих етапами почали вивозити на захід, Союз висилає від часу до часу своїх членів до Кракова, Баранова і Вадовиць, щоб привезти нещасним гроші, харчі та одяг. Також надається фінансова допомога рідним тих українців, що потерпіли за українську справу»²⁸.

Тим часом польська сторона, скориставшись перемир'ям, отримала військову допомогу з Кракова й Ряшева. У Кракові було створено польський штурмовий підрозділ – групу «Сян», – призначений для походу на схід, формування якого тривало вже від 2 листопада. Ядро становив польський надзвичайно боєздатний 5-й полк легіонерів²⁹.

Поляки, звичайно, укладені угоди порушували то арештами, ревізіями українців на Засянні, то військовими експедиціями на понтонах через Сян на Вільче, Перекопану й інші села, – стрілянина майже не вщухала.

Духовним провідником, агітатором, підпільним організатором і керівником лав противника був легіонеровий «фельдкурт» римо-католицький парох Юзеф Панась. У Перемишль його скерував 26 жовтня 1918 р. Львівський римо-католицький архієпископ Юзеф Більчевський. За ініціативи Ю. Панася вже 1 листопада легіонери й польська міліція захопили велетенські арсенали на Засянні, де було кільканадцять тисяч крісів і гармати. Ксьонз, знаючи українську мову та прикриваючись сутаною, пересувався на панцернику регіоном, залякуючи українських селян, вивідуючи та вишукуючи найслабше місце для удару.

Важливим моментом оборони було питання трьох мостів через р. Сян, яке тяглося та вирішувалося з перших днів опанування міста. Центральний військовий комітет у

²⁶ Литвин М., Литвин Т. Перемиська Повітова Українська Національна Рада 1918 р. С. 104.

²⁷ Голубець М. Перемишль. С. 25.

²⁸ *Український голос* (Перемишль). 1919. Ч. 3. С. 3

²⁹ Кучабський В. Західна Україна у боротьбі з Польщею та більшовизмом у 1918–1923 роках. Львів: Дослідно-видавничий центр Наукового товариства ім. Шевченка, 2015. С. 115.

Львові, переймаючись контролем над Перемишлем як важливим залізничним вузлом, можливим польським плацдармом для наступу на Львів, відправив наказ до Окружної команди повіту зірвати мости через Сян³⁰ будь-якою ціною. УНРа прийняла одностайну постанову: «Мости треба приготувати до висадження (підмінувати) і чекати, аж виявиться, що знищення є конечне»³¹.

Щоб одержати можливість захищатись, українці повинні були підірвати залізничний міст. Проте чи не знайшлося фахівців із вибухового матеріалу, чи з інших причин, мости так і не злетіли в повітря. Залишається відкритим питання: чому? Аналіз доступних матеріалів показує, що мости навіть не замінували. Дві причини цього називає З. Конечний:

– українське політичне керівництво в Перемишлі не хотіло виконати наказу з огляду на потенційні витрати на відбудову мостів у майбутньому;

– не було вибухівки, а українські вояки, яких по неї послали до Радимна, з невідомих причин не повернулися³².

У цей час із Кракова прибула допомога, у результаті об'єднані польські сили, що наступали на Перемишль, нараховували: 1(1) бронепоезд та 11(7) гармат; 145(60) офіцерів і 1 645(319) солдатів, 32(17) кулеметів. Цифри в дужках – це кількість тих, що приїхали на чолі з майором Юліаном Стахевичем, який перейняв керівництво над усіма польськими військами в Перемишлі³³. На Винній горі встановлено дві гаубиці. Українські чотири сотні, яких організувала оперативна команда в казармах на вул. Тихій (тепер – вул. Смольки), не мали важкого озброєння, було небагато скорострільів, адже більшість військової техніки упродовж 1–3 листопада поляки перевезли на Засяння.

9 листопада, у другій половині дня, з Кракова до Перемишля відправляється потяг із допомогою військового підрозділу – група «Сян» під командуванням майора Ю. Стахевича.

Завданням цих військ було захопити правобережну частину Перемишля, що перебувала в руках українців, і сприяти наступу на столицю Галичини – м. Львів. Група «Сян» складалася з двох піхотних рот, батареї артилерії, бронепоезда і загону уланів. Війська прибули до Журавиці 10 листопада близько полудня, звідки виїхали після висадки на Засання. Після прибуття Ю. Стахевич взявся за розроблення плану атаки, а також огляду польських військ. Наступ мав початися після попередньої артпідготовки атакою на залізничний міст і далі на дворець із допомогою панцерного потяга. Після його здобуття – вдарити на мости – автомобільний та пішохідний. Також завдано одночасні обхідні удари з флангів у районі с. Бушкович і с. Пралкович.

10 листопада під час наради військової змішаної комісії (по три офіцери з польської та української сторони), що відбувалася в неділю у Народному домі о 12:00, зі сторони Засання польський панцерний потяг переїхав міст і почав стріляти скорострільами та бортовими гарматами. Українці відповідали вогнем до часу відходу

³⁰ Марчук С. А. Українська Республіка Галичан. Нариси про ЗУНР. Львів: Світ, 1997. С. 99.

³¹ Ярема Я. Над Сяном. С. 68.

³² Konieczny Z. Walki polsko-ukraińskie w Przemyślu i okolicy listopad–grudzień 1918. Przemyśl: Tow. Przejściół Nauk w Przemyślu, 1993. S. 51.

³³ Ярема Я. Над Сяном. С. 47.

цього поїзда. У бою допомогло те, що українські залізничники розвідали ситуацію й розібрали частину колії. Присутніх на нараді польських офіцерів – поручника Казимира Осінського, поручника Станіслава Марка, капітана Забрацкго (ім'я не встановлено) – взято під арешт, а згодом, вночі, відпущено.

«Коли їх мілітарні приготування вже були довершені, а гармати звернені на доми “Віри” і “Народного Дому”, – згадував Т. Кормош, – вислав командант польських військ на Засянню майор Стахевич, чоловік незвичайно дикий і безоглядний, в понеділок 11 листопада 1918 року о 10.30, до нашої армії ультиматум, щоби ми до 12 години віддали місто, роззброїлися і піддалися... По год. 12-тій поляки почали з Засяння гарматами бомбардувати місто»³⁴. Під обстріл потрапили всі українські об'єкти. По три гранати вдарило в Товариство взаємного кредиту «Віра», розташований при самому березі Сяну Народний дім, харчівню та духовну семінарію. Після двогодинного бомбардування розпочався штурм міста. За артилерійською підготовкою пішла атака панцирного поїзда на залізничний міст на Сяні. Одночасно кавалерія противника, перейшовши ріку під Пралковичами, зайняла Замкову гору й вдарила в тил оборонців українського Перемишля³⁵.

Зі слів очевидця: «Боронити треба було мостів і залізничного двірця. До обори було... 70 людей проти соток легіоністів і польського населення Перемишля, що стріляло в спину. Це вирішило справу. Горстку українців на мостах і залізничному двірці розгромлено, більша частина лягла трупом, менша, поранена, опинилась в польському полоні»³⁶.

Все ж таки, незважаючи на вирішальну технічну, боездатну та чисельну перевагу противника, перемога не далася йому легко – 11 листопада поляки захопили лише залізничний вокзал і центр міста. Відкинуті з двірця українські вояки організували оборону на ринку й вул. Словацького, де перебували на позиціях до 12 листопада. В українських руках залишався передусім район казарм на вул. Тихій, звідки, так і не дочекавшись підкріплення зі Львова, українські захисники покинули місто в напрямку с. Негрибки, де було призначено місце збору на випадок відступу. При відступі української залоги з Перемишля впали геройською смертю: хорунжий Мельничук (Наддніпрянець), двоє галицьких підстаршин і кілька стрільців. Поляки взяли в полон до 30 українських старшин: сотника Петрівського, сотника Покотила, поручника д-ра Станька, поручника д-ра Сабата, поручника Руцького, поручника Чичкевича, четаря Пиця, четаря Ом. Фільця. Пораненими потрапили в полон: четар К. Фільц, четар Темник (ім'я не встановлено), двоє наддніпрянців і кілька стрільців³⁷.

Два дні стримувала українська залога міста, основу якої становили 16–17-літні хлопці, наступ сил польського війська, що переважало. І тільки тоді, коли «заговорили» гармати, молоді вояки уступили поле змагань³⁸. Разом з іншими солдатами й офіцерами, що не потрапили в полон та не «розбіглися», вони стали ядром бойової

³⁴ Кормош Т. Спомини з останніх днів. *Републіка*. 1919. Ч. 12. С. 3.

³⁵ Голубець М. Перемишль. С. 30.

³⁶ Там само. С. 27.

³⁷ Кузьма О. Листопадові дні 1918 р. С. 244.

³⁸ Гордієнко В. Українська Галицька Армія. С. 40.

групи, яка сформувалася в Хирові і згодом увійшла до складу Самбірської бригади Галицької армії.

Перемишль для українців був втрачений, ставши головною базою поляків для наступу на столицю Галичини. Втрати в ході наступу 11 листопада польського війська становили 26 вбитих і поранених, а загалом із 4 по 12 листопада – приблизно 15 вбитих і 30 ранених. Українців – 11 вбитих, а кількість поранених встановити неможливо. Польські військові взяли в цей період 200 військовополонених³⁹.

Проти ночі 12 листопада поляки чинили єврейські погроми⁴⁰ за те, що ЖНР, єврейська міліція (близько 400 осіб), із розумінням сприймала дії українців, хоча в офіційних стосунках, як свідчать очевидці, «захувала строго нейтральність».

Пограбували також помешкання багатьох українців, до прикладу, адвоката д-ра Т. Кормоша, д-ра В. Загайкевича. Хворого на дифтерію В. Загайкевича 13 листопада 1918 р. польські легіонери насильно підняли з ліжка й відвезли до Кракова.

Допускали грабунки, вломлюючись до хат під виглядом пошуку зброї. Тієї ж ночі розбили чотири вертгаймівські каси публічних інституцій, зокрема Товариства взаємного кредиту «Віра», Народного дому, звідки вкрали всю готівку (кількадесят тисяч корон). Прохання інтернованого адвоката д-ра Т. Кармоша до Команди польських військ поставити в розбитому гранатами будинку «Віри» сторожу для збереження майна не мало успіху. Крім цього, пограбували польські легіонери склад і магазин «Краєвого союзу господарських спілок»⁴¹.

Як згадує Т. Кормош: «... в ніч з 11. на 12. XI. відбулись численні пограбування жидівських та українських домів. Ця робота була запланована і видно це з того, що поляків нікого не пограбовано, помешкання ані не рушено»⁴².

Поляки, здобувши Перемишль, «вимагали, щоб на вулицях міста не розмовляли українською, бо Перемишль – це польська земля»⁴³. Відразу розпочалися арешти українських громадських активістів, зокрема членів повітової ради, й інтернували кількасот українців, яким тікати від поляків не спадало на думку, бо ніякої кривди цивільному населенню міста українська влада не заподіяла. Заарештованих відвели на Засяння, де розмістили під вартою в бараках 45-го піхотного полку. Потім, згідно з рішенням окружного військового командування у Кракові від 27 грудня 1918 р., І. Білінський, Т. Кормош, І. Пацлавський, О. Ярема та С. Ардан (адвокат із Любачева), а також В. Загайкевич 30 грудня перевезені до табору інтернованих у Домб'є.

Голова УНРади в Перемишлі домагався звільнення заарештованих, посилаючись на те, що українці в часи своєї влади не переслідували нікого. ПРН заявила, що було прийнято рішення звільнити арештованих, але через тривожну вістку газети «Ілюстрований кур'єр Цодзенни», що українці повісили на окопах у Львові 72 поляки,

³⁹ Jaroszczak P. Obrona Przemyśla w 1918 roku. URL: <http://www2.kki.pl/piointf/przemysl/dzieje/1918/obrona2.html> (дата звернення: 20.11.2018).

⁴⁰ Литвин М., Литвин Т. Перемиська повітова Українська Національна Рада 1918 р. С. 105.

⁴¹ Кривава книга / упоряд., автор передм. Я. Радевич-Винницький (передрук вид. 1919, 1921 рр.). Дрогобич: «Відродження», 1994. С. 67.

⁴² Кормош Т. Спомини з останніх днів. *Републіка*. 1919. Ч. 14. С. 1.

⁴³ *Український голос*. 1919. Ч. 4. С. 3.

мусіли інтернованих у Перемишлі притримати. Та хоч ця звістка виявилася вигадкою, українців не відпустили, а відіслали до Домб'я у табір полонених⁴⁴.

Т. Кормош згадував, що частини польської армії виходять із Перемишля, нападають на села, грабують мешканців, мордують безборонних селян, а цілі села палять. «Бунт треба втопити в крові, ті ватаги гайдамацькі, руську дич і банди придусити карними експедиціями...»⁴⁵. Раніше часопис «Воля» повідомляв про вбивство чотирьох селян: «За Сяном при залізничнім торі четверо селян з Бушковець працювали в телефонічній будці. На цю будку напали легіоністи, трьох селян застрілили в будці а одного вивели і застрілили. Тіла всіх чотирьох покряяли штиками і шаблями. Їх імена: Микола Гринкевич, Нагайський, Іван Петричка, Юрко Заболоцький. Похоронили б падолиста в Бушковичах»⁴⁶.

17 листопада з Кракова до Перемишля прибув підполковник М. Карашевич-Токажевський для організації «одсечи Львова», було створено оперативну групу – 140 старшин і 1 228 жовнірів. Група мала 507 коней, 8 гармат і 19 листопада вирушила на 6 потягах на Львів. 21 листопада з Перемишля на Львів вирушили відділи 4-го полку піхоти й офіцерський легіон під командою генерала Рої⁴⁷.

Отже, можна ствердити, що під час збройного протистояння українці ставилися до свого противника толерантно, поводитися цивілізовано, людяно. Натомість поляки надавали боротьбі завзяття, переконані, що Галичина може бути приєднана до Польщі й упокорена «вогнем і мечем». Тому брутально знущалися над переможеними. Вони виявили більшу агресивність та наполегливість, ніж українці, які сповідували принципи миролюбного компромісу з польською спільнотою.

Із цього приводу актуально звучать слова сучасника подій, згодом відомого українського психолога, літературознавця, автора спогадів: «Коли прийде друга хвиля українсько-польського поруху, а вона прийде неминуче, то ми зуміємо побороти в собі свою м'якість, щоби стати твердими, пам'ятаючи, що ворог не заслуговує на ніяке помилювання, а наша м'якість робить його жорстоким, нахабним і підлим. В ім'я вселюдського ідеалу мусимо бути до нього твердим, як сталь»⁴⁸.

Перемишльська УНРада до збройного протистояння з поляками була не готова. Бракувало вміння діяти швидко й рішуче. Не враховано важливість демаркаційної лінії вздовж Сяну, надійність якої значно полегшувала опанування цілим краєм, а тоді й оборона Львова була би успішною для української сторони. Програвши в Перемишлі, ЗУНР утратила третину українського населення, а також великі військові склади, так потрібні УГА⁴⁹.

Перемишль був цілком відокремленим: не налагоджено відповідного зв'язку, не надано потрібної допомоги для оборони. Допущено фатальних помилок: не знищені мости на р. Сян, основні двірці та залізничні колії. Зрештою, ці події на початку

⁴⁴ Кривава книга. С. 87.

⁴⁵ Кормош Т. Спомини з останніх днів. *Републіка*. 1919. Ч. 23. С. 2.

⁴⁶ Звірства польських легіоністів. *Воля*. 1918. Ч. 2. С. 2

⁴⁷ Макачук С. А. Українська Республіка Галичан... С. 100.

⁴⁸ Ярема Я. Над Сяном. С. 35.

⁴⁹ Верига В. Визвольні змагання в Україні 1914–1923 рр.: у 2-х т. Жовква: Вид-во Отців Василіан «Місіонер», 1998. Т. 1. С. 416

листопада 1918 р. великою мірою вирішили подальшу долю польсько-української війни і загалом існування ЗУНР.

Події листопада 1918 р. мають бути повчальними для нас, особливо спостерігаючи за такими ж тенденціями в миролюбній політиці щодо «зелених чоловічків» у Криму та на початковому етапі збройного протистояння з агресором на Донбасі. Адже боротьба за існування Української держави триває.

REFERENCES

1. Havryliuk, Yu. (2015). Lystopadovyj chyn nad Sianom. *Nashe Slovo*, 44, 45, 16, 47 [in Ukrainian].
2. Holubets, M. (1925). *Peremysl* (M. Lytvyn Ed.). Lviv [in Ukrainian].
3. Hordiienko, V. (1991). *Ukrainska Halytska Armia*. Lviv: Vyd-vo «Memorial» [in Ukrainian].
4. Hutsuliak, M. (1993). *Pershyi Lystopad 1918 roku na zakhidnykh zemliakh Ukrainy zi spohadamy i zhyttiepysamy chleniv Komitetu Vykonavtsiv Lystopadovoho Chynu*. Kyiv: Lybid (Original work published 1973) [in Ukrainian].
5. Jaroszczak, P. *Obrona Przemyśla w 1918 roku*. Retrieved from <http://w.kki.com.pl/pioint/przemysl/dzieje/1918/obrona2.html> [in Polish].
6. Karpenko, O. Yu. (1993). *Lystopadova 1918 r. natsionalno-demokratychna revoliutsiia na zakhidnoukrainskykh zemliakh*, 1, 16–99 [in Ukrainian].
7. Konieczny, Z. (1993). *Walki polsko-ukraińskie w Przemyślu i okolicy listopad-grudzień 1918*. Przemyśl: Tow. Przejaciół Nauk w Przemyślu [in Polish].
8. Kormosh, T. (1919). *Spomyny z ostannikh dnyv. Republika (Stanislaviv)*, 4, 3; 10, 3; 11, 3; 12, 3; 14, 1; 23, 2; 24, 3 [in Ukrainian].
9. Kuchabskyi, V. (2015). *Zakhidna Ukraina u borotbi z Polscheiu ta bilshovyzmom u 1918–1923 rokakh*. Lviv: Doslidno-vydavnychyj tsentr Naukovoho tovarystva im. Shevchenka [in Ukrainian].
10. Kuzma, O. (1960). *Lystopadovi dni 1918 r.* New York: Chervona Kalyna [in Ukrainian].
11. Lytvyn, M. (1996). *Peremysl u skladi Zakhidno-Ukrainskoi Narodnoi Respubliky*. In *Zabrovarnyi S. (Ed.), Peremysl i Peremyska zemlia protiahom vikiv* (pp. 173–176). Lviv: Misioner [in Ukrainian].
12. Lytvyn, M. (1998). *Ukrainsko-polska viina 1918–1919 rr.* Lviv: Misioner [in Ukrainian].
13. Lytvyn, M. R., Naumenko, K. Ye. (1995). *Istoriia ZUNR*. Lviv: Olir [in Ukrainian].
14. Lytvyn, M., & Lytvyn, T. (2003). *Peremyska povitova Ukrainaska Natsionalna Rada 1918 r.* In *Zabrovarnyi S. (Ed.), Peremysl i Peremyska zemlia protiahom vikiv* (pp. 101–106). Lviv: Misioner [in Ukrainian].
15. Makarchuk, S. A. (1997). *Ukrainska Respublika Halychan. Narysy pro ZUNR*. Lviv: Svit [in Ukrainian].
16. Mykytiuk, D. (Ed.). (1958). *Ukrainska halytska armia (u 40 richchia yii uchasty u vyzvolnykh zmahanniakh): materiialy do istorii: u 5-ty t (Vol. 1)*. Winnipeg [in Ukrainian].
17. Padura, M. F. (2008). *Lystopadovi podii 1918 roku nad Sianom. Do 90 richchia proholoshennia ZUNR*. *Naukovyi visnyk LNU VMBT im. S. Z. Hzhyskoho*, 10, 3(38); 2, 373–378 [in Ukrainian].

18. Pavlyshyn, O. (2003). *Dolia i nedolia diiachiv peremyskoj Ukrainkoj Natsionalnoj Rady* (1918–1919). *Peremysl i Peremyska zemlia protiahom vikiv*, 107–117 [in Ukrainian].
19. Podii v Peremysli. (1918). *Volia*, 1, 1 [in Ukrainian].
20. Radevych-Vynnytskyi, Ya. (1994). *Kryvava knyha*. Drohobych: Vidrozhennia. (Original work published 1919, 1921) [in Ukrainian].
21. Romchenko, B. (1920). *Sumnoi pamiaty dniv v Peremysli*. *Ukrainskyi Skytalets*, 1, 14–19; 2, 13–17 [in Ukrainian].
22. Tsehelskyi, L. (1960). *Vid lehend do pravdy. Spomyny pro podii v Ukraini, zviazani z Pershym Lystopada 1918 r.* New York: Bulava [in Ukrainian].
23. *Ukrainskyi holos* (Peremysl). (1919), 3, 3 [in Ukrainian].
24. *Ukraintsi*. (1918). *Volia*, 1, 1 [in Ukrainian].
25. Veryha, V. (1998). *Vyzvolni zmahannia v Ukraini 1914–1923 rr. u 2-kh* (Vol. 1). Lviv: Vydavnytstvo Ottsiv Vasylian «Misioner» [in Ukrainian].
26. Yarema, Ya. (1997). *Nad Sianom*. In *Lystopadovi dni 1918 roku v Peremysli: Podii i rozдумы*. Lviv: Instytut Ukrainoznavstva Im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy [in Ukrainian].
27. Zielinski, H. (1934). *Oswobodzenie Premysla w listopadzie 1918 roku (zarys)*. Wojskowe biuro historyczne. Warszawa: Główna Drukarnia Wojskowa [in Polish].
28. ZUNR, 1918–1923. (2008). *Iliustrowana istoriia*: Lviv; Ivano-Frankivsk: Manuskrypt [in Ukrainian].
29. *Zvirstva polskykh lehonistiv*. (1918). *Volia*, 2, 2 [in Ukrainian]

Myroslav FITSULIAK

*Senior Researcher at the Municipal Institution
of the Lviv Regional Council
Lviv Historical Museum*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5544-3963>

e-mail: skolot@ukr.net

NOVEMBER DAYS OF 1918 IN PRZEMYSL

This paper intends to analyze events of the beginning of the Polish-Ukrainian War 1918–1919, which are controversial in Ukrainian and foreign historiography. The formation of the Ukrainian authorities in Przemyśl, the activities of the county Ukrainian National Council (UNRada), and its measures to establish the coexistence of Ukrainian, Jewish, and Polish peoples are revealed. The loss of Ukrainian positions in Przemyśl because of aggression by the numerical superiority of Polish forces is shown. These events played a significant role in the course of events in the future Polish-Ukrainian armed confrontation.

The opposing forces had different approaches to an agreement during the unfolding of the armed conflict. The mention of the events of the November Uprising in the western outpost of Ukraine – Przemyśl, will restore the historical memory of Ukrainians. It is very relevant during the current situation in the East of Ukraine.

Keywords: ZUNR, Przemyśl, UNRada, armed confrontation, Polish aggression.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ім. І. КРИП'ЯКЕВИЧА

НОВІТНЯ ДОБА

ВИПУСК 6

Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2018. Вип. 6. 264 с.

У збірнику представлено дослідження з новітньої української та світової історії за період від Першої світової війни і до сьогодення. Наголошено на закономірностях й особливостях розвитку суспільно-політичних і націєтворчих процесів в Україні у контексті історії європейських народів, зокрема становища українського суспільства в умовах тоталітарних режимів. Розкрито особливості українського визвольного руху, воєнної історії, формування державних інституцій, роль культури у становленні громадянського суспільства, вивчення джерел та історичної біографістики.

Contemporary era / [resp. ed. Mykhailo Romaniuk; I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies NAS of Ukraine. Lviv, 2018. Issue 6. 264 p.

The collection presents studies on modern Ukrainian and world history from the First World War to the present. Emphasis is placed on the regularities and features of the development of socio-political and nation-building processes in Ukraine in the context of the European nations' history, in particular the position of Ukrainian society under totalitarian regimes. The features of the Ukrainian liberation movement, military history, formation of state institutions, the role of culture in the development of civil society, the study of sources and historical biography are revealed.

Рекомендувала до друку вчена рада
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
(протокол № 5 від 20.12.2018 р.)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Романюк Михайло Васильович, к.і.н. (Україна)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Голембійовська-Тобіаш Анета (**Gołębiowska-Tobiasz Aneta**), dr (Польща)

Дзінковський Томаш (**Dzieńkowski Tomasz**), dr (Польща)

Красівський Орест Якубович, д.і.н., проф. (Україна)

Муравський Олег Іванович, к.і.н., с.н.с. (Україна)

Пасіцька Оксана Ігорівна, к.і.н. (Україна)

Патер Іван Григорович, д.і.н., проф. (Україна)

Руда Оксана Василівна, к.і.н. (Україна)

Сова Андрій Олегович, к.і.н., доц. (Україна)

Соляр Ігор Ярославович, д.і.н., с.н.с. (Україна)

Стасюк Олександра Йосипівна, к.і.н., с.н.с. (Україна)

Трофимович Лілія Володимирівна, к.і.н., доц. (Україна)

Цецик Ярослав Петрович, к.і.н., доц. (Україна)

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

ПАТЕР Іван. Видавнича діяльність Союзу визволення України	3
ДЗІСЯК Ярослав. Нащадки шляхти – керівники українських збройних формувань Галичини першої чверті ХХ століття	20
ДРОГОБИЦЬКИЙ Ігор. Особливості використання досвіду збройної боротьби за державність 1918–1919 років у справі творення Української народної самооборони (1943)	32
ПАВЛОВИЧ Юрій. Особливості внутрішньої політики Республіки Білорусь в українській візії (1991–2004)	41
ТКАЧУК Андрій. Проблеми військового будівництва в Україні на початку 2000-х років	57
ПОПКО Сергій. Вплив російської збройної агресії на активізацію співпраці НАТО й України (2014–2018)	68

До 100-річчя ЗУНР

ГЕЛЕЙ Степан. Західноукраїнська Народна Республіка в історичних працях Василя Кучабського	78
СНУПРИІ Leonid. Geopolitical views of Stepan Rudnytskyi – advisor to the West Ukrainian People’s Republic	98
ТИМЧЕНКО Роман. Дипломати УНР і ЗУНР на Паризькій мирній конференції	105
МАЛЮТА Ольга. Західноукраїнська Народна Республіка: зовнішньо-політичне й економічне підґрунтя утвердження української державності	119
MARCHENKO Yaroslav. Vovchukhiv operation of the Ukrainian halychyna’s army (1919): background, progress, aftermath	143
ЗУБКО Ольга. Перемоги та поразки ЗУНР на сторінках подільської преси (1918–1919)	153
ФІЦУЛЯК Мирослав. Листопадові дні 1918 року в Перемишлі	163

ПОСТАТІ

- КОСТИШИН Роман. Громадсько-політична діяльність Володимира Кохана
в історіографічному дискурсі 177
- РОМАНЮК Михайло. Становлення особистості
Головного командира УПА Василя Кука (1913–1941) 189

ОСОБЛИВИЙ ПОГЛЯД

- ЯКИМОВИЧ Богдан. Причини поразки ЗУНР:
інвазія, героїзм, бездіяльність чи зрада? 198

ПУБЛІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ

- СОВА Андрій. Невідомі документи львівських архівів
про діяльність Романа Шухевича в Українському студентському
спортовому клубі 212
- СТАСЮК Олександра. Демократія по-сталінськи,
або як фальсифікували вибори в Радянському Союзі. 243
- ЗАЙЦЕВ Юрій. «Ненавиджу ґрати на вікнах» 249

ОГЛЯДИ ТА РЕЦЕНЗІЇ

- КРОВИЦЬКА Ольга. [Огляд на]: Падовська О.
«Книжка про Малковичі». Львів: Ліґа-Прес, 2014. 928 с. 258